

r o z h o v o r

Jedno z druhého, druhé z prvního

Vladimír Novák

Vladimír Novák (nar. 1947) podává s nezvyklou naléhavostí a obdivuhodným malířským přednesem věčně se navracející pochybnosti i toužebná očekávání člověka stíženého existenciálním nepokojem a neseného nadějným vzhlížením. Jako bychom se rázem stali svědky všeobíjajícího herakleitovského nekonečného plynutí a protichůdného sváření. Úzkost, zběsilost, roztříštěnost či bloudění je na obrazech vyvažováno (v poslední době stále zřetelněji) povznesením, kontemplací, spočinutím a nalézáním. Seděl jsem s citlivým malířem i člověkem v jeho ateliéru na periférii i ve vinném Montmartru na Starém Městě pražském. V jeho vyprávění nebylo ani stopy po laciných gestech či nepatřičné silácké samochvále. Jeho slova byla důvěryhodná a smysluplná, bez zbytečného balastu... ostatně stejně jako obrazy.

Každý z nás vnímá svět – ať si to uvědomuje či nikoliv – z poněkud jiného úhlu. Člověk je ponechán sám sobě, svému vnitřnímu hlasu a s dialogem s prostředím, ve kterém existuje. Projev každého z nás je věrným odrazem tohoto rozdílu v úhlu a poloze. Proto nás také vzrušuje nový pohled na naši společnou skutečnost, přitahuje nás umění, které tuto možnost nabízí. Posedlost nepřetržitými otázkami je nám vrozená... Jaké si, Vladimíre, kladeš Ty? Já si už tolik otázek nekladu. Snažím se formulovat odpovědi. Otázky bývají většinou podobné, ale odpovědi, lépe řečeno výpovědi se odlišují. Otázka je krátká. Odpovídání je dlouhé, mnohdy zavádějící, pochybující, cesta vpřed, návrat atd.

Pohled do ateliéru Vladimíra Nováka, Praha, 2007

Myslíš si také, že je nám – každému jinak – fatálně dán způsob myšlení a podoba našeho založení? Uvědomuješ si často tuto svou zákonitou rozdílnost, vyhraněnost, osobitý způsob vyjadřování?

Ale ano. Nejsem stoprocentní fatalista, ale to je přece jasné. Díky bohu, že jsme rozdílní a konečně k tomu máme i prostor.

Je tato permanentní sebereflexe výhodou nebo prokletím? Nebylo by lepší (zdravější) nikdy nevkročit na území věčných nejistot a neodbytných tázání po smyslu čehokoliv? To tázání Tě posiluje, stimuluje nebo unavuje?

„Někdy kolébka, někdy hrob,“ jak říká Mácha. Není možné nevkročit. Je to pohyb. Někdy posiluje, někdy unavuje.

Svou povahou jsi spíše introvert. Tvé obrazy jsou zde v ateliéru spíše rozměrné (proč?), navíc otevřené, nekalkulované, bezprostřední. Nemíváš chvíle

Dvě figury, 1982, olej, tmel, překližka, 270 x 140 cm

Blšanské pastorále, 1987, olej na sololitu, 170 x 275 cm

Proměna – tam i zpět, 1993, olej na plátně, 200 x 180 cm

autocenzury, neponecháváš si také něco pro sebe?

Místo... tady v Praze můžu dělat větší věci, tedy maximální možný formát je přibližně 200 x 180 cm, v Miláně je to malé. V poslední době mám „autocenzuru“ ve smyslu předělávání, zdlouhavého dokončování a pochybování.

Bereš tedy malování jako jakousi terapii, uvolnění nahromaděné energie nebo spíše jako cestu k sebepoznávání. Umiš se od této práce někdy oddělit, nemyslet na ni?

Ano, je to jistý druh terapie. Universum, harmonie, antagonismy, společnost, sen, krásy přírody... je třeba reagovat. Občas se mi to podaří – hygiena je nutná.

Nevadí Ti vlastní výstavy? Je to přece jen exhibování osobních pochybností a tužeb... Jsou to zveřejněné úvahy, otázky, odpovědi, výkřiky, které však zpravidla zůstávají bez náležitých reakcí. Vždyť adekvátní rozhovor s divákem je tak ojedinělý...

To je riziko povolání...

Jak vnímáš své obrazy na výstavě? Nemáš například občas nutkání je ještě „vylepšit“ či zcela přemalovat nebo si jdou od jistého okamžiku svou cestou? Jsi v tomto ohledu autor tolerantní, disciplinovaný a sebevědomý?

Velká část talentu je umět poznat, kdy je obraz hotový. Ale i genius Turner dodělával svoje obrazy, když už visely. Delacroix či Cézanne o tom mluvili – tohle vědět, to je polovina vítězství. To je svoboda!

Tvé malby jsou do značné míry autobiografické: Většinou se v nich ocitá postava – figura v nejrůznějších situacích a rozpoloženích, možná i v konfliktech, kam byla okolnostmi uvržena. Chybí zde třeskutý humor či oblíbená groteska, zato je patrný soustředěný, ale pokorný vhléd do lidského nitra a průzkum tajemného místa. Je až neuvěřitelné, jak obrazy – jsou-li upřímně – bývají otiskem svého stvořitele, jak dokládají a rozvíjí právě to jeho „téma“. Tvá autobiografičnost je vědomá a nezbytná? Umiš si představit, že by ses projevoval třeba jazykem konstruktivismu či minimalismu?

Snažím se neblábolit. Obraz je, zdá se mi, vždycky do jisté míry autobiografický. Ať je to Fontana, Klein nebo Rauch. Možná bych se mohl projevit jazykem minimalismu, snad se k tomu dopracuju.

Figura, její znaky či fragmenty provází – až na výjimky – Tvou tvorbu. Bývá nositelem sdělení, rozpoložení, vypráví určitý příběh. Kam kráčí(š)? Proč jsi tam vždy osamělý?

Snaží se dojít tam, kde čas a prostor jedno jsou.

Ve Tvé generaci (stejně jako ve skupině 12/15 jejíž jsi členem) převládal figurálistus. Nebo spíše: byl nejméně vnímán a nejsrozumitelněji „čten“ – zřejmě pro svou schopnost za „totality“ účinně pranýřovat společenskou (politickou) situaci. Umění nabíralo i v 80. letech 20. století, kdy jste veřejně začali vystupovat, politickou dimenzi. Snažil ses ji v dobách „temna“ v podobnostech nějak zdůrazňovat a protěžovat?

Já jsem se o to nesnažil. Malba podle mého názoru nejsou aktualitky. Nicméně, bylo nám vytýkáno, že jsme byli příliš spojeni s touto dobou (!) Ovšem, to bylo záměrně cílené.

Měl jsi přesto někdy problémy s tehdy vládnoucím předlistopadovým režimem kvůli svému malování resp. vystavování?

Zavřeli nám výstavu v pražské Krči, zrušili výstavu v Národní galerii v Oslo a ve Frontě. Za těch dvacet let jsem byl jen tři dny v Bavorsku. Nicméně nepláču.

Někdy se říká, že ta neradostná, ale přehledná situace (nepřítel byl zřejmý a srozumitelný) vlastní tvorbě prospívala, že nutila umělce více se koncentrovat a v dobrém slova smyslu se angažovat. Co si o tom myslíš?

Teď, s odstupem, vidím spíš tu pohromu. Těch dvacet let nemožnosti komunikovat se světem. Bože, to bylo svinstvo!

V poslední době často pobýváš v Miláně v Itálii, kde máš svou ženu, pracuješ a spolupracuješ s galeriemi. Setkáváš se tam s hodnocením, recenzemi a interpretací svých obrazů. Liší se tam v něčem zásadně od těch zdejších?

Oni tam moc neznají současné české výtvarné umění. Ale milují Prahu, to jo. Naše tradice, vazby, to je pro Italy poněkud v mlze. Takže jsi tam pouze sám za sebe, což je možná dobře. Jinak velké rozdíly snad ani nejsou.

Ale přeci jenom... v čem je obecně rozdílné italské prostředí kolem výtvarného umění?

Nabitá tradice, nesrovnatelně více peněz na velké výstavy. A to jde jedna za druhou. A na straně druhé, a to je specifické, bez známostí toho moc nenaděláš.

Když si prolístaš například Flash Art, který vychází právě v Miláně, mám pocit, že se přestalo malovat, že světu vládne koncept a různé hříčky, vědomé napodobeniny a odvozeniny originálů, že malba je na ústupu. Ve skutečnosti ale obraz je stále zde (nevrátil se ani protože neodešel), například německá malba je výrazným fenoménem na současné světové scéně. Jak je to v Itálii skutečně? Jak dnes například vnímají Paladina, Chiu, Boltanského, Clementa a další představitelé postmoderní resp. transavantgardní vlny?

Instalace jsou vidět na větších přehlídkách. V menších galeriích visí většinou obrazy. Transavantgarda je stále živá. Nějak se neobjevují silnější věci. A pak jejich ikony: Fontana, Merz, Schifano, Kunelis.

Jsi jedním z nejosobitějších českých malířů, o jehož kvalitách nikdo nemůže pochybovat. Dostal jsi tedy nabídku představit svou práci na Pražském hradě, v Rudolfinu nebo dejme tomu na nějakém ze zdejších bienále?

V roce 1999 v Míčovně Pražského hradu, před dvěma lety v Mánesu, v Karlových Varech – Česká kresba. A bienále? To je pro mladší generace. Až se bude konat v hrobě, pak snad... Nebo se mýlím?

Doufám, že se mýlíš! Kult mládí třeba vyjde z módy...

Nad tím nepláču.

Co Ti přináší postupující čas a s ním nabyté zkušenosti? K jakému jsi došel poznání? Děláš méně chyb?

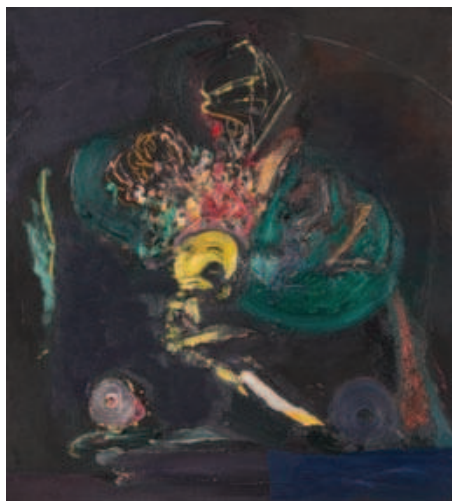
Vyjádit se jednoduše. Neumím dost dobře posoudit, jestli dělám méně chyb. Je to pohyb. Nebo pochyb?

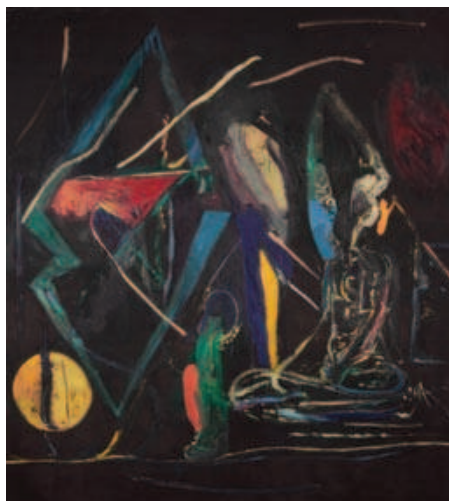
Turnerova noha, 1998, olej, akryl, plátno, 180 x 200 cm

Malý pán, 1985, olej, sololit, 170 x 140 cm

Krajina, 2006, olej, akryl, plátno, 70 x 60 cm

Konstrukce, 2004, olej, akryl, plátno, 200 x 180 cm

Figura, 2006, olej, akryl, plátno, 200 x 180 cm

Tůň, 2001, olej, akryl, plátno, 200 x 180 cm

Maluješ obraz od obrazu, kdy ten zatím poslední naznačuje možnosti následujícího? Nebo zhruba víš, co a jak budeš malovat třeba půl roku dopředu? Pracuješ v cyklech? Máš zásobník nápadů v kresbách, které pak používáš? Přeshlapuješ někdy na místě a nevíš jak dál?

Snad v jakýchsi cyklech. „Nápady“ nezaznamenávám pro příští použití. Jeden obraz vyrůstá jakoby z druhého. Ale pochopitelně, že mnohdy nevím...

Filozofickým pohledem náleží Tvůj projev k proudu evropského existencialismu, váže se například ke Camusově Sysifovi (hrdinovi absurdního nikdy nekončícího úsilí), obecněji k neustálému ohýbání, narovnávání a vzhlížení. Na obrazech konfrontuješ pozemské drama se svou mnohostí (v barvě, linii i tvaru) s kosmickou jednotou, oproštěností a dokonalostí. Kde se stala chyba? Věříš na křesťanský prvotní hřích?

Bože, to je otázka na třicet odpovědí. Mám rád křesťanské umění, tuto civilizaci. Ne dogma.

V Tvé tvorbě se vyskytuje téma lkara, poutníka, horizontu, cesty, proměny... stále k nám proniká touha k vyrovnávání, harmonii, ke konečnému milosrdnému transcendentu. Jakoby z temných hlubin nekonečných prostorů (podvědomí) se na povrch derou a plují stopy ztracené jednoty, emocí, těkání – výjevy na pomezí snu a skutečnosti. Jak tyto obrazové vize zhmotňuješ – chvatně až automaticky, uvážlivě a kontrolovaně - promyšleně?

Jednota – to je velký sen. Věřím, že nemaluji automaticky. Možná, že k tomuto tématu se ještě vrátím ve velkých formátech. Tak jako Bruegel nebo Šíma...

V 70. letech, v době Tvých začátků, byly Tvoje kompozice spíše oproštěné, puristické, zklidněné. V následujícím desetiletí se tyto jednodušší výjevy začínaly zaplňovat četnými novotvory, citacemi krajín a interiérů, ale především fragmenty lidské figury. Události nabývaly na významu a dramatickosti, nastalo bloudění časoprostory světa myslí, tříštění a nové spojování. Barva nabývala na intenzitě a hutnosti, vše se dalo do pohybu. Jak

došlo k takové proměně? Dá se to (ta změna a její důvod) dnes, z odstupu nějak postihnout?

To se dá vysvětlit prozaicky: změna ateliéru. Více prostoru, světla a ústřední topení. A zase reakce na monochromii. Práce si tyhle změny vynutí sama. Já nemám zavedenou určitou barevnou škálu.

Vedle té vzrušené exprese bylo stále kdesi přítomné tiché spočinutí, jemná senzualita, hravost. Koncem 90. let lze stále častěji na Tvých kompozicích zaznamenat možná až jakousi kontemplaci, zklidnění a zjednodušení. Uplatňují se spíše šedé tóny jako jakýsi prazáklad či všeobjímající výchozí matérie. Zažíváš tedy lepší (tvůrčí i osobní) období nebo si o to zkrátka dosud vypjatá malba (duše) opět řekla?

Jedno z druhého, druhé z prvního.

Souvisí Tvé obrazy také nějak konkrétněji se sny? Pamatuješ si je, zapisuješ, používáš? Můžeš nějak zmínit?

Sny pro mě nejsou přímá inspirace. Mám je každou noc, ale jde spíše o jakýsi výsledný dojem. Tedy: temné nebe, vítr, bouře. Nad horizontem se snášejí tři postavy, tři mudrci z Arábie. A ukázali: $J\dot{A} = 1 + J\dot{A} = 1 + J\dot{A} = 1 = 1$. Nevím proč, ale Magda Jetelová pod lípou na blšanské návsi pila kafe. No, to jsou věci!

V poslední době pracuješ průběžně také na cyklu lebek – co to znamená?

Lebky? Nebo hlavy? Proměna tam a zpět. Co je jisté?

A co podvědomí – osobní či kolektivní – jungovské... někdy bývají tvé obrazy čitelnější, jindy enigmatické (hádkovitě a nejednoznačné)... rozumíš všemu, co namaluješ nebo Tě to někdy přesahuje, jako ty sny?

Vertikální levitace, 1998, olej, akryl, plátno, 180 x 160 cm

Věhlasný Bonito Oliva řekl, že teoretici jsou tady od toho, aby malířům vysvětlili, co to vlastně malují. Co k tomu dodat? Asi mě to někdy přesahuje, řečeno diplomaticky.

Věhlasný Bonito Oliva řekl, že teoretici jsou tady od toho, aby malířům vysvětlili, co to vlastně malují. Co k tomu dodat? Asi mě to někdy přesahuje, řečeno diplomaticky.

Tvá tvorba souvisí s archetypy, erotikou, privátními zážitky a zkušenostmi. A co místo Tvého dětství, kraj, dům, setkání...?

Louny, Blšany, Středohoří, Pšañák, půda našeho domu, strýc, skrýše v kukuřičném poli, velký horizont, přášení se při dešti... to bych mohl pokračovat do nekonečna...

Přes mnohdy velice konkrétní privátní vzpomínky na místa a situace, jsou Tvé obrazy vnímány jako více-vrstevnaté sdělení „mimo čas a prostor. Tvé poslední obrazy jsou spjaté s hlubinnou psychologií. Výjevy se noří do mlžné clony – figury či jen symbolické vertikály (spirály křivky, sloupy, falusy) se noří do mihotavého otevřeného prostoru – fluida. Co to má signalizovat? Končí definitivně expresivní barevná etapa? „Nevím, tatínku, nevím.“

A co jinak, „chlapče“? Jsi nyní šťastný nebo alespoň spokojený?

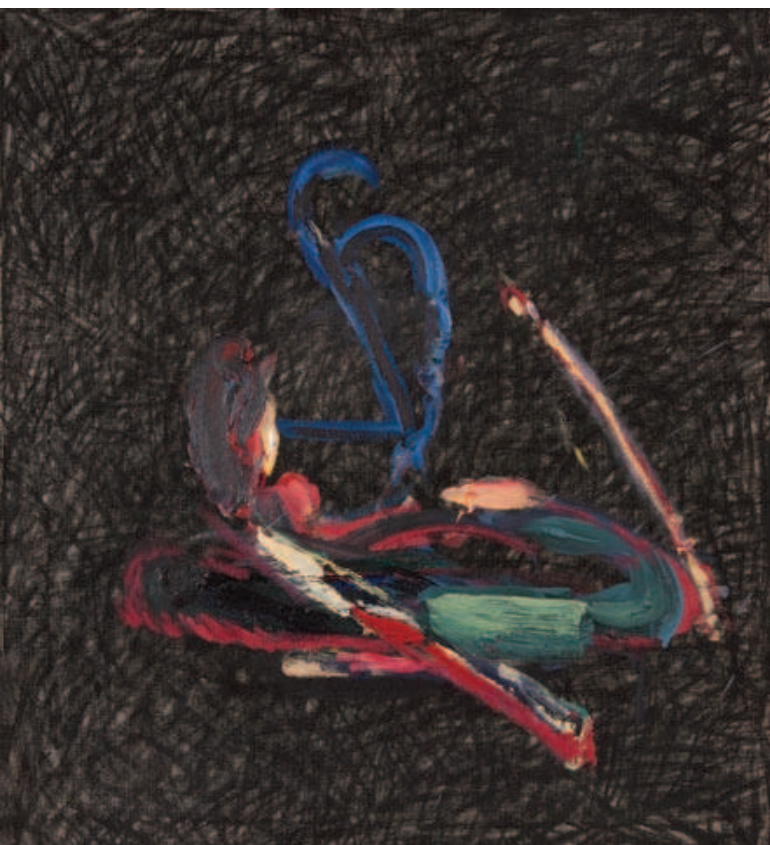
V Itálii jsem klidnější. Mám tu výhodu, že jsem cizinec.

Právě ti vychází katalog dokumentující účtyhodný kus práce, velkolepou oduševnělou malbu či skvělé kresby. Co bude dál? Budeš mít ještě chuť malovat?

Jako los angeleský hasič říkám: „Ano, jdeme do toho, hoši!“

Radan Wagner
foto: archiv WOXART

Předmět, 2005, pastel, akryl, plátno, 70 x 65 cm

Vzpomínka na Neapol, 2002, pastel, plátno, 58 x 48 cm

